

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/200125,Kinga-Halacinska-Dosiegla-go-katynska-kula-Andrzej-Halacinski-18911940.html>

01.05.2024, 21:56

Kinga Hałacińska: Doięła go katyńska kula. Andrzej Hałaciński (1891-1940)

„Słuchałem dziś wierszy ppłk. Hałacińskiego. Jeden z nich, ostatni, o rocznicy Niepodległości, wywołał nastrój bardzo smutny i rozrzewniający” - zapisał pod datą 28 października ppor. Dobiesław Jakubowicz. Po 17 września 1939 r., jak tysiące innych polskich wojskowych, trafił do sowieckiej niewoli. Tęsknił za żoną, córeczką, dla nich prowadził zapiski.

On i jego koledzy stali się zakładnikami rozkazu nr 001177126 szefa NKWD, Ławrientija Berii. Na podstawie tego dokumentu utworzono trzy obozy specjalne dla polskich jeńców - w Kozielsku, Ostaszkowie i Starobielsku. Ponieważ ten ostatni był przeładowany, 23 października część osób ze Starobielska przeniesiono do Kozielska - wśród nich przyjechał ppłk Andrzej Hałaciński, dawny dyplomata, starosta brzeski i notariusz w Łucku.

W sowieckiej niewoli luksusów nie mieli. Jedzenie było ubogie, niewiele się ruszali, zabroniono im praktyk religijnych, spali w zatłoczonych pomieszczeniach na piętrowych pryczach. By nie oszaleć, jeńcy organizowali sobie czas - stąd pogadanki, wykłady, nauka języków obcych, gry, koncerty, seanse spirytystyczne, a nawet próby chóru. Tyle że za głoszenie wartości patriotycznych groziły surowe kary. Podporucznik Zbigniew Przystasz w prowadzonych notatkach zapisał: „pułkownik Hałaciński organizował wieczory poetyckie i deklamował współosadzonym oficerom wiersze. Dostał karę karceru za to, że zorganizował wśród jeńców grupę dyskusyjną, co było zabronione”. „Recytacje

BIULETYN IPN

NR 4 (22), KWIECIEŃ 2024

Zofia Stefania Świerczewska i Andrzej Tadeusz Hałaciński, Pułtusk 1919 r.

poezji polskiej i płomienne przemówienia patriotyczne starosty brzeskiego” słyszał w Kozielsku również ppor. rez. lek. wet. Julian Budzyn.

„Za działalność patriotyczną na korzyść byłej Polski - 10 dni aresztu!”

Przyłapanych na zakazanych praktykach osadzano w zimnej, ciemnej, małej celi w poklasztornej baszcie. Trafił tam zarówno komendant XX bloku za oprostowanie fatalnego wyżywienia, jak i komendant X bloku za wydawanie obozowego pisma. Porucznik mar. woj. Julian Ginsbert z mjr. Adamem Skoczyńskim redagowali aż dwa tytuły: „Monitor Kozielski” (pierwszy numer ukazał się w grudniu 1939 r.) oraz „X Pawilon”. Za tę działalność odsiedzieli kilkunastodniowe kary w baszcie. Po wojnie były więzień Kozielska, płk dr Tadeusz Felsztyn zeznawał przed specjalną komisją i potwierdził, że por. mar. woj. Julian Ginsbert „tworzył i rozpowszechniał wśród współwięźniów pełne sarkazmu nowele traktujące o życiu w obozie, a także umacniające ich w nadziei odzyskania wolności, ponadto podjął się wydawania przepisywanego ręcznie obozowego pisma”. Gdy Polski Morski Sąd Wojenny w Londynie przesłuchał w charakterze świadka Ginsberta, wspominał on w kilku zdaniach o Hałacińskim. Pamiętał, że siedział w karczerze również za to, że pomagał w pracach nad obozowym pismem polityczno-literackim. Swoją decyzję władze obozu podały w taki oto sposób: „Były podpułkownik byłej polskiej armii Hałaciński za działalność patriotyczną na korzyść byłej Polski - 10 dni aresztu”. Ginsbert zapamiętał, że motyw „bywszej Polszy” wywoływał ironiczne uwagi pod adresem władz sowieckich i że w rezultacie zaprzestały one publikowania tego typu uzasadnień. Jednak polscy oficerowie określenie to słyszeli często, a sowieccy politycy powtarzali, że „Polska będzie, tylko że inna”. Felsztyn też wspominał Hałacińskiego, opisał go jako: „niezmordowanego deklamatora”. Dobrze się znali, w czasie I wojny światowej obaj służyli w 5 pp Legionów.

Śmierć przyszła wiosną

Wymęczeni trudnymi warunkami niewoli żołnierze wyczekiwali z utęsknieniem wiosny. Gdy nadeszła, wyczytywani jeden po drugim przez enkawudzystów wsiadali do bydłych wagonów. Jakże się cieszyli, że składy wyruszały w kierunku zachodnim... Nie przewidywali, że to podróż do miejsca, gdzie wkrótce ich ciała zostaną wrzucone do masowych grobów. Ginsbert i Felsztyn mieli wyjątkowe szczęście, gdyż wraz z garstką innych żołnierzy przeniesiono ich do obozu NKWD w Pawliszczew Borze, następnie przebywali w Griazowcu - zdołali ocalić życie. Z obozu starobielskiego przeżyło 63 więźniów, 200 z Kozielska i 120 z Ostaszkowa. Na początku września 1941 r. żołnierze ci odzyskali wolność na mocy traktatu Sikorski-Majski, a po wydostaniu się na Zachód złożyli obszernie zeznania na temat zbrodni dokonanej na kolegach.

Świat dowiedział się o masowych grobach, gdy Niemcy wkroczyli na tereny Smoleńszczyzny. Ciało Andrzeja Tadeusza Hałacińskiego wydobyto w obecności przedstawicieli Międzynarodowego Czerwonego Krzyża 3 kwietnia 1943 r. Zidentyfikowano

go na podstawie legitymacji wojskowej Virtuti Militari i wojskowych odznaczeń. Zginął najprawdopodobniej 10 kwietnia 1940 r. zabity strzałem w tył głowy. Informację o Zbrodni Katyńskiej opublikował krakowski „Ilustrowany Kurier Polski” na pierwszej stronie: „W Gniazdowie [Katyń] pod Smoleńskiem odkryto masowe groby polskich oficerów wziętych do niewoli w roku 1939”. Wśród zidentyfikowanych ofiar wymieniono generałów Mieczysława Smorawińskiego, Bronisława Bohatyrewicza i płk. Andrzeja Hałacińskiego. W ten sposób Maria Hałacińska-Lubartowska dowiedziała się o śmierci brata.

Skąd nasz ród

Maria i Andrzej byli zżytym rodzeństwem. Dzieciństwo spędzili w Krakowie, dokąd w XIX w. ich przodkowie przenieśli się z Wadowic. Dziadek Eustachy i stryj Kazimierz byli krakowskimi introligatorami, ojciec – też Eustachy – nauczycielem. Ożenił się z pięć lat starszą od siebie Feliksą Rogozińską. Dziewczyna chodziła w specjalnym gorscie, miała ogromną skoliozę i lekarze mówili, że nie będzie mogła mieć dzieci. Gdy jednak wyszła za mąż, od razu zamarzyła o macierzyństwie. Małżonkowie często zmieniali miejsca zamieszkania – przenieśli się do podkrakowskich miejscowości, gdzie Eustachy prowadził szkoły. Dwójka pierwszych dzieci przyszła na świat martwa, ale Marysia – trzecie dziecko – przeżyła. Miała rok, gdy 10 listopada 1891 r., w należącej do parafii Skawina wiosce Korabniki, w domu o numerze 53 rozegrał się dramat. Rodzącą Feliksę lekarz zapytał, czy ratować ją, czy synka. Bez wahania odpowiedziała: „Ratujcie dziecko!”. Wykonał cesarskie cięcie, ale niedługo potem Feliksa zmarła. Sakramentu chrztu św. – w obawie śmierci noworodka – udzielono jeszcze tego samego dnia.

Rok później rodzina powróciła do Krakowa. Eustachy został urzędnikiem w magistracie, ożenił się ponownie, miał dwójkę młodszych dzieci, ale tym starszym zawsze opowiadał o bohaterskiej matce (utrzymywał też kontakt z jej rodzicami). Gdy Andrzej dorósł, dodawał nazwisko matki do swojego. Potem używał nazwiska „Rogoziński” jako pseudonimu literackiego.

► [Przeczytaj cały artykuł](#)

Tekst został opublikowany w [„Biuletynie IPN” nr 4/2024](#)

Kinga Hałacińska (ur. 1967) – dziennikarz, redaktor „Biuletynu IPN”; do 1997 roku asystent w Instytucie Studiów Politycznych PAN. Współpracowała z „Business Weekiem”, „Tygodnikiem Powszechnym”, „Rzeczpospolitą”, „Kombatantem” i „Dobrym Tygodniem”. Członek Stowarzyszenia Rodzina Katyńska w Warszawie.